

ДІАГНОСТИКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

*Бержанір І.А., к.е.н.,ст. викладач кафедри
фінансів, обліку та економічної безпеки,
Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини*

В сучасних умовах господарювання найактуальнішою проблемою є підвищення ефективності діяльності усіх галузей виробництва, оскільки екстенсивні чинники росту суспільного виробництва стають все більш обмеженими. В той же час ринкові умови господарювання посилюють роль і значення удосконалення виробничих відносин та господарського механізму у формуванні ефективного конкурентоспроможного виробництва, здатного забезпечувати продовольчу безпеку країни та нарощувати експорт окремих видів продукції і продовольства, що збільшить внесок в економіку країни. Тому підвищення економічної ефективності виробництва в контексті взаємопов'язаної системи показників, які відображають різні умови і сторони діяльності підприємств, є актуальною проблемою.

Проблеми підвищення рентабельності як показника економічної ефективності діяльності підприємств знайшли своє відображення в працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: Л. Бернстайна, М. Білик, М. Коробова, Я. Костецького, Г. Савицької, О. Шеремета [1–6] та інших вчених.

Однак незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень щодо оцінки рентабельності підприємств та управління нею, недостатньо вивченими залишаються питання співвідношення рентабельності з іншими характеристиками фінансового стану підприємства, встановлення нормативних значень для коефіцієнтів рентабельності.

Метою дослідження є систематизація методичних підходів до оцінки рентабельності підприємства, аналіз рентабельності підприємств на основі розрахунку показників та визначення напрямів її підвищення.

В сучасних умовах велике значення приділяється комплексній оцінці роботи суб'єктів господарювання, яка характеризує їхню діяльність шляхом вивчення сукупності показників, що відображають усі аспекти господарських процесів, на підставі яких можна зробити висновки про результати їх роботи. Важливим показником при поточному плануванні виробництва, а також при визначенні фінансового стану підприємства є показники рентабельності.

Будучи узагальнюючим показником економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, рентабельність відображає ефективність спожитих виробництвом ресурсів галузі – трудових, земельних, матеріальних, рівень керування й організації виробництва та праці, кількість, якість і результати реалізації продукції, можливості здійснення розширеного відтворення й економічного стимулювання працівників [7].

Рентабельність як показник дає уявлення про достатність чи недостатність прибутку порівняно з іншими окремими величинами, які впливають на виробництво та реалізацію та взагалі на фінансово-господарську діяльність підприємства [8].

Рентабельність – це індикатор, який характеризує ефективність фінансово-економічного механізму та прибутковість діяльності підприємства в умовах жорсткої ринкової конкуренції, а також світової економічної кризи. Вона відображає адекватність системи управління та доцільність управлінських заходів у процесі функціонування виробничо-торговельного підприємства.

У сучасній вітчизняній і зарубіжній літературі [1, 5, 9] застосовується безліч показників рентабельності, які з різних позицій характеризують прибутковість діяльності підприємств (табл. 1).

Таким чином, аналіз рентабельності полягає в дослідженні рівнів і динаміки фінансових коефіцієнтів рентабельності, що є відносними показниками фінансових результатів діяльності підприємства.

Показники аналізу рентабельності підприємства

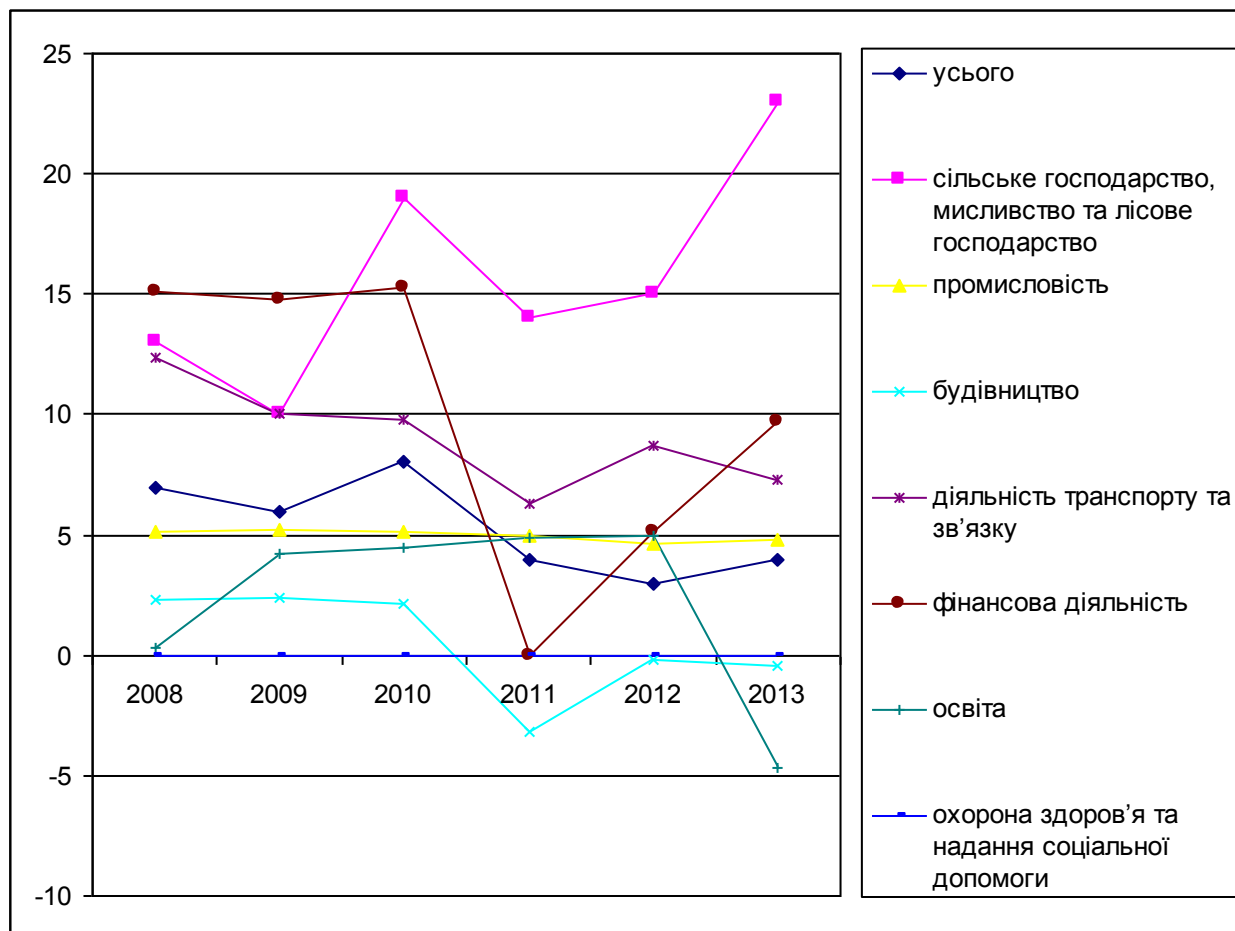
№ з/п	Показник	Визначення	Норматив	Економічна суть
1.	Коефіцієнт рентабельності активів	ф. 2 ряд. 220 або ряд. 225 / ф. 1 ряд. 280	Повинен мати тенденцію до збільшення	Показує обсяг чистого прибутку на одну гривню активів та характеризує ефективність використання активів
2.	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	ф. 2 ряд. 220 або ряд. 225 / ф. 1 ряд. 380	Повинен мати тенденцію до збільшення	Показує частку чистого прибутку у власному капіталі та характеризує ефективність вкладення коштів у підприємство
3.	Коефіцієнт рентабельності діяльності	ф. 2 ряд. 220 або ряд. 225 / ф. 2 ряд. 035	Повинен мати тенденцію до збільшення	Показує наявність можливостей підприємства до відтворення та розширення виробництва і характеризує прибутковість діяльності підприємства

З метою більш якісного аналізу прибутковості сфер економіки проаналізуємо рентабельність підприємств за видами економічної діяльності (рис. 1).

Аналіз даних рис. 1 свідчить, що загальний рівень рентабельності суб'єктів господарювання за аналізований період знижувався в середньому на 7,3 % щорічно і на кінець 2013 р. становив лише 4,1 %.

Причому найбільш ефективно з точки зору генерування прибутку на 1 доходів спрацювали підприємства сфер сільського господарства і транспорту та зв'язку. Так, на 1 грн. доходу суб'єкти сільського господарства отримували в середньому 15,4 коп. прибутку, суб'єкти сфери транспорту та

зв'язку – 9 коп. прибутку.

Рис. 1. Динаміка рентабельності діяльності підприємств за видами економічної діяльності у 2008–2013 рр., %

Характеризуючи рентабельність діяльності суб'єктів господарювання, зазначимо, що обсяги прибутку сформовані підприємствами по відношенню до авансованого сукупного капіталу у виробництво є набагато нижчими за рівень операційної рентабельності даних підприємств (табл. 2).

У середньому в масштабах економіки країни лише 3 коп. прибутку припадало на 1 грн. авансованого у виробництво сукупного капіталу, причому дана частка знижувалася у період 2009–2014 рр. Як і за попереднім видом рентабельності, найкращим рівнем окупності капіталу характеризувалася сфера сільського господарства із рівнем ROA – 12,4 % на кінець 2014 р.

Таблиця 2

Рентабельність сукупного капіталу (ROA), %*

Вид економічної діяльності	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	6,6	9,5	16,7	5,5	5,7	12,4
промисловість	5,6	6,3	6,5	2,3	-0,5	2,3
будівництво	1,9	3,2	2,0	-5,5	-2,3	-2,2
торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	3,5	3,6	4,1	-4,6	-1,0	2,0
діяльність готелів та ресторанів	1,2	-0,9	0,0	-9,0	-3,8	-2,2
Діяльність транспорту та зв'язку	7,8	5,8	6,0	1,8	3,7	3,1
фінансова діяльність	17,7	22,7	26,4	16,9	-18,2	7,7
операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	1,0	2,2	8,0	-1,4	-1,0	-2,6
освіта	13,8	11,4	6,6	5,1	4,1	5,1
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1,5	0,5	-0,1	-1,6	-0,6	-0,3
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	0,5	4,5	2,2	-6,9	-11,4	-8,9
Усього	4,8	5,3	7,1	0,3	-1,2	1,5

*Джерело [10]

Досить високі показники ROA, особливо в докризовий період, спостерігалися також у сфері фінансів (в середньому 20,9 %). Найгірші показники станом на кінець 2013 р. спостерігалися у сферах надання комунальних послуг (- 8,9 %), операцій з нерухомим майном (- 2,6 %), діяльності готелів та ресторанів і будівництва (- 2,2 % відповідно). Від'ємні

значення свідчать про нераціональність використання власного і позикового капіталу в цих сферах.

Таким чином, протягом 2009–2014 рр. підприємства України демонстрували низький рівень ефективності господарської діяльності, а отримані фінансові результати не дозволяли здійснювати поповнення власного капіталу за рахунок реінвестування прибутку в обсягах, необхідних для відновлення фінансової стійкості, посилення поточної та перспективної платоспроможності, покращення якості майнового стану в частині оновлення основних засобів та задоволення інвестиційних потреб розширення виробництва.

В умовах ринку проблема ефективності виробництва є вирішальною для будь-якої галузі економіки. Проте ефективність у кожній галузі національного господарства має свою специфіку. Зокрема, важливішими чинниками зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва є переведення його на сучасну індустріальну основу, активізацію інвестиційної діяльності та інноваційних ідей тощо.

Актуальним завданням підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є формування паритетних цін на витратні матеріальні ресурси та на сільськогосподарську продукцію за природно-кліматичними зонами з врахуванням фактичних витрат виробництва, що дасть можливість дещо вирівняти норму рентабельності різних галузей національного господарства, усунути невиправдано високий рівень прибутковості окремих з них, надати рівні можливості одержання чистого доходу, росту обсягів та ефективності виробництва.

Список використаної літератури:

1. Бернстайн Л. Анализ финансовой отчетности / Пер. с англ. / [Л. Бернстайн] ; под ред. Я.В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 624 с.

2. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: [навч. посібник] / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
3. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства: [підручник] / М. Л. Коробов. – К. – 2002. – 380 с.
4. Костецький Я. І. Рентабельність як показник ефективності сільськогосподарського виробництва аналіз / Я. І. Костецький // Всеукраїнський науково-виробничий журнал: Інноваційна економіка. – 2012. – № 2[28]. – С. 98-100.
5. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая. – Минск: Новое знание, 2002. – 704 с.
6. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: [навч. посібник] / О. О. Шеремет. – К.: Кондор, 2005.– 458 с.
7. Финансовый менеджмент. Теория и практика / И. Т. Балабанов, Е. В. Быкова, и др.; под ред. Е. С. Стояновой. – М., 1997. – 574 с.
8. Москаленко В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В. П. Москаленко, О. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 6. – С. 181–191.
9. Яцишин Н. Методика аналізу фінансового стану підприємства / Н. Яцишин // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету „Економічна думка”, 2015. – Вип. 10. – Ч. 4. – С. 439–445.
10. Фінансовий стан підприємств України: аналітичний статистичний огляд / І. О. Школьник, С. В. Леонов; І. М. Боярко та ін. Державний вищий навчальний заклад „Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми: ДВНЗ „УАБС НБУ”, 2014. – 69 с.